

بررسی روشهای مطلوب بانشاط کردن تربیت دینی از دیدگاه دانشی آموزان

(دانش آموزان متوسطه پسرانه شهرستان دزفول در سال تحصیلی ۱۳۸۵-۱۳۸۴)

دکتر عباس چراغ چشم

محمدکاظم مهرآقا

پژوهشگر پژوهشکده فرهنگ و اندیشه اسلامی

مدرس مرکز آموزش عالی شهید رجایی

دریافت مقاله: ۸۷/۲/۱۶

پذیرش نهایی: ۸۷/۹/۱۰

چکیده

این پژوهش با هدف شناسایی راهکارهای عملی با نشاط کردن تربیت دینی انجام شده و کاربردی است. اجرای این راهکار، شادابی تربیت دینی دانش آموزان را به دنبال دارد. از آنجا که پژوهشگران قصد بررسی ادراکهای شخصی دانش آموزان را درخصوص موضوع یاد شده از طریق تجزیه و تحلیل پاسخ به پرسشهایی را دارد که توسط محققان ساخته شده از روش توصیفی - پیمایشی برای اجرای آن استفاده شده است. ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش، پرسشنامه بسته پاسخ است که اعتبار آن نیز از طریق «آلفای کرانباخ» به تأیید رسیده است. سؤال اصلی این است که چه روشهایی برای با نشاط کردن تربیت دینی دانش‌آموزان دبیرستانی که در مقطع سنی دوره دوم قرار دارند، مطلوب و مؤثر است. سنجی که نشاط، تحرک، پویایی و شادابی از ویژگیهای آن است و جلوگیری از بروز احساسات و هیجانات عاطفی موجب سرخوردگی و بروز بیماری و عقده‌های روحی - روانی است.

کلید واژه‌ها: تربیت دینی و نشاط، دانش‌آموزان متوسطه، ارزشهای دینی، دین در زندگی، شادی در زندگی.

مقدمه

بحث تربیت دینی در هر سطحی از سطح رفتار و شعائر تا سطح اندیشه ها و عقاید سرانجام اصلی ترین و درونی ترین سطح آن که الوهیت است در برطرف کردن مشکلات انسان اعم از تعدیل مادیات و لطافت بخشیدن و قابل تحمل کردن زندگی نفس شایان توجهی دارد.

تربیت دینی هدف نهایی تمام اقدامات تربیتی است. ابعاد دیگر تربیت همچون جسم، عواطف، عقل، جنبه های اجتماعی و اخلاقی با تربیت دینی رابطه طولی دارد؛ لذا تربیت دینی در عرض سایر جنبه های آن نیست بلکه در طول آنها و در مرتبه ای بالاتر قرار دارد.

این نگاه به مفهوم و گستره تربیت دینی جایگاه والا و مهمی در تمام عرصه های زندگی فردی و اجتماعی به آن می بخشد. بر اساس این دیدگاه تربیت دینی نخستین و بستر خانواده آغاز می شود. سپس در مدرسه استمرار می یابد و علاوه بر آن تمام نهادها و سازمانهای اجتماعی نیز باید نقش و سهم تعریف شده و معینی در این فرایند عهده داشته باشند.

با الهام از این نگاه به گستره و مفهوم تربیت دینی، نظام رسمی آموزش و پرورش نیز مسئولیتی خطیر در تکوین شخصیت دینی و معنوی مریان دارد.

انتظار از آموزش و پرورش رسمی ما بویژه در دو دهه اخیر و به اقتضای جهتگیری ارزشی و دینی نظام حکومتی بر احکام بسیار زیاد و چشمگیر است؛ لذا در این پژوهش بر آنیم که چه روشهایی برای با نشاط کردن تربیت دینی دانش آموزان بیرستانی که در مقطع سنی نوجوانی دوم قرار دارند، مطلوب و مؤثر است. سنجی که با نشاط، تحرک، پویایی و شادابی از ویژگیهای آن، و جلوگیری از بروز احساسات و

هیجانات عاطفی موجب سرخوردگی و بروز بیماری و عقده‌های روحی - روانی است.

بیان مسئله

ایجاد نشاط در مدارس از مسائلی است که به اعتقاد صاحب نظران تعلیم و تربیت و روانشناسان تأثیر بسزایی در آموزش و پرورش دانش آموزان دارد. در فرهنگ غنی اسلام از شادی و سرور انسانها سخن گفته شده که روایات سیره ائمه معصومین (ع) گواه این مطلب است.

این پژوهش با عنوان روشهای مطلوب با نشاط کردن تربیت دینی در مدارس با توجه به نظر دانش آموزان پسر متوسطه شهرستان دزفول در سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴ سعی در بررسی این موضوع دارد.

اهمیت و ضرورت مسئله

حقیقت انسان، ملکوتی است و انسان با طی مراتبی، قوس نزولی را طی کرده و در این مرتبه خاکی و در پایین ترین مراتب قرار گرفته است. او با تربیت می تواند به حقیقت وجود خویش دست یابد و به والاترین کمالات متصف شود.

خدای متعال در این باره یاد آور شده است: «لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم ثم رددناه اسفل سافلین الا الذین امنوا و عملوا الصالحات فلهم اجر غیر ممنون» (تین / ۴-۶)

امام خمینی (ره) درباره سیر تربیت انسان می فرماید: «انسان مراتب سیرش از طبیعت است تا ما فوق طبیعت تا برسد به آنجایی که مقام الوهیت است؛ سیر از طبیعت تا رسیدن به مقامی که غیر از خدا هیچ نبیند» (امام خمینی (ره) ۱۳۷۹: ۲۸۲).

انسانها بویژه در نوجوانی و جوانی همواره در تلاشند تا در دنیای پرازدهام و تغییر پذیر کنونی برای خود هویتی مطلوب به دست آورند و بدین گونه افکار و اندیشه خود را به بهترین شکل رقم زنند.

از نظر اجتماعی روشن است که سرمایه‌های واقعی هر جامعه همین نیروهای جوان و نوجوان هستند. این دوره از با احساسترین و پرنرزی ترین دوران حیات انسان است. تحولات کیفی و کمی فراوانی چه از نظر جسمی و چه از نظر روانی در این دوره به وقوع می‌پیوندد که شخصیت انسان و آینده حیات او را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

تکوین شخصیت فرد از این دوره شروع می‌شود. انسان باید در همین دوره با تلاش خود به نتیجه نهایی و موفقیت برسد و هویت واقعی خود را در ابعاد مختلف بیابد. حساب نیاروردن تمایلات و نیازهای نوجوانان و جوانان و بی توجهی به تقاضاهای آنها کاری بس اشتباه است. مسئله مهمی که بارها گفته شده این است که هدف اصلی تهاجم فرهنگی، جوانان و نوجوانان هستند و عرصه اصلی تاخت و تاز آنها صحنه حضور جوانان و نوجوانان است.

برای رویارویی با این تهاجم یا شیخون فرهنگی باید جوانان و نوجوانان را به ابزارهایی مسلح و قوی کنیم که در این کارزار فرهنگی به آن نیاز دارند. آنچه زمینه را برای تهاجم فرهنگی بیگانگان فراهم می‌کند این است که ما شخصیت جوانان را لطمه‌پذیر و متزلزل کنیم. باید سعی شود در برخورد با جوانان و نوجوانان نکات مثبت رفتار و شخصیت آنها را تقویت کرد و از تحقیر و تنبیه آنها در وضعیتی که ممکن است دچار بعضی از خطاها و اشتباهات بشوند جدا پرهیز شود» (دفتر مشاوره امور تربیتی، ۱۳۷۴: ۴۵).

اهداف تحقیق

هدف اصلی: شناسایی روشهای مطلوب عملی با نشاط کردن تربیت دینی مدارس با توجه به فرهنگ غنی اسلام

اهداف فرعی: ۱- بررسی قرائت آیات و احادیث کوتاه به صورت سرود و تأثیر

آن در نشاط تربیت دینی

۲- بررسی برگزاری نماز جماعت در مدرسه و تأثیر آن در نشاط تربیت دینی

۳- بررسی و برگزاری و اجرای مسابقات دینی و تأثیر آن در نشاط تربیت دینی

۴- بررسی برگزاری اردوهای تربیتی و دیدار از اماکن مقدس و تأثیر آن در

نشاط تربیت دینی

۵- بررسی استفاده از روش داستان پردازی دینی و تأثیر آن در نشاط تربیت دینی

۶- بررسی نمایش ارزشهای دینی در قالب فیلم و تأثیر آن در نشاط تربیت دین

روش تحقیق

با عنایت به عنوان پژوهش و از آنجا که پژوهشگر قصد بررسی وضعیت و روشهای فعلی را دارد و تحقیق در زمینه ای از محیط اجتماعی (دبیرستانها) انجام می گیرد و با توجه به اهداف، سؤالات و دامنه امکانات موجود، پژوهش از روش توصیفی - پیمایشی است.

دین: شریعت: مقابل کفر (یادداشت مرحوم دهخدا) در سانسکریت و گاتها و دیگر بخشهای اوستا مکرر کلمه ثنا آمده این در گاتها به معانی مختلف کیش، خصایص روحی، تشخیص معنوی و وجدان به کار رفته است و به معنی اخیر دین یکی از قوای پنجگانه باطن انسان است؛ اما در عربی از ریشه دیگر و مأخوذ از

زبانهای سامی است و تازیان این کلمه را مع الواسطه از زبان اکدی گرفته‌اند و در زبان اخیر این کلمات دنو و دینو به معنی قانون و حق و داوری است و دانو به معنی حکم کردن و دینه نو به معنی قاضی است. دین و دیان از آرامی وارد زبان عربی شده (دهخدا، ج ۷، ۱۳۷۷).

نشاط: نشاط (ن) (ع اِ مَص) خوشی، شادمانی (غیاث اللغات) خرمی، سرور، شادی، طرب، خرسندی (ناظم الاطباء) سرزندگی، دل زندگی، زنده دلی، خوشدلی، هزه، رامش، ارعیت، مقابل کسل (یادداشت مؤلف) (دهخدا، ج ۹، ۱۳۷۷).

روش: روش (رَو) (اِ مَص) طرز، قاعده و قانون، راه، هنجار، شیوه، اسلوب، تیره، سبک، طریق، گونه، سنت، نمط (نَمَط)، رسم و آیین، قاعده (دهخدا، ج ۸، ۱۳۷۷).

تربیت: در بحث تربیت انسان، مفهوم واژه تربیت به پرورش دادن استعدادها و انسانی یعنی فراهم کردن زمینه رشد استعدادهای آدمی دلالت می‌کند. این واژه از ریشه «رَبَوَ» به معنی زیادت و فزونی و رشد و بر آمدن گرفته شده است (ابن منظور، ۱۳۷۴: ۱۲۶).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پیشینه تحقیق

بررسی مبانی دینی تربیت

برخی از جامعه شناسان گفته اند تربیت، پرورش عضوی مفید برای جامعه است. بعضی از روانشناسان آن را مراقبتی دائم از حیات در حال رشد و ایجاد تغییر در فرد برای یافتن قدرت درک مسائل و ایجاد زمینه به منظور استقلال فکری دانسته اند. برخی هم تربیت را به طور خلاصه ایجاد تغییرات مطلوب تلقی کرده اند.

از نظر اسلام می توان گفت تربیت، هدایت و اداره جریان ارتقایی و تکامل بشر با

ایجاد هیئتی تازه در فرد به منظور فراهم آوردن زمینه برای رشد و تکامل همه جانبه اوست (قائمی نیا، ۱۳۸۰).

تربیت «است» است و نه باید؛ شکوفا شدن است و نه شکوفا کردن؛ خود انگیزه است و نه دگر انگیزه؛ فرایند درونی و خود ذات است و نه بیرونی و دیگر خواه. تربیت، تجربه درونی و شهودی است که اعتبارش قائم به خود، و هدف آن در خود آن نهفته است. در کلاسهای آموزش خانواده، مادران بیش از پدران شرکت می کنند و نوعاً گله و شکایتی که از فرزندان خود دارند این است که: «کودکان قبل از اینکه به سن بلوغ برسند در ادای فرائض دینی از ما پیشی می گیرند، ولی وقتی به سن تکلیف می رسند در انجام دادن فرائض دینی دچار فتور و سستی شده در مواردی هم از آن خودداری می کنند و وقتی بزرگترها از آنها می پرسند که آیا نماز خود را خوانده اید، متوسل به دروغ می شوند و می گویند که خوانده ام.»

برخی بر این عقیده اند که کودکان، پدران و مادران خود را الگو قرار می دهند و اگر بزرگترها هم در وظایف دینی اهتمام و مراقبت کافی داشته باشند، خود به خود کودکان از آنان پیروی خواهند کرد؛ اما باید اعتراف کرد در خانواده هایی که پدران و مادران با اهتمام و دقت در اول وقت، نماز می خوانند هم مشکل وجود دارد؛ یعنی فرزندان این گونه خانواده ها هم در نماز دچار نسامح و تساهل می شوند.

مقصر اصلی پدران و مادران هستند؛ زیرا به جای انجام دادن وظیفه اساسی و اصلی تنها به این اکتفا می کنند که شکل ظاهری نماز خواندن را در دوره کودکی به فرزند خود انتقال دهند. بدیهی است که در دوره کودکی اساس یادگیری و آموختن کودکان بر پایه تقلید و اقتباس استوار است، لذا کودکان در دوران کودکی همان حرکات پدران و مادران خود را تقلید و انجام می دهند و پدران و مادران به سادگی

گمان می‌کنند که فرزندانشان با علاقه و عشق به خواندن نماز می‌پردازند غافل از اینکه کودکان بر اساس تقلید به این کار می‌پردازند. وقتی کودک دوره تقلید را پشت سر می‌گذارد و در سنین بلوغ به تفکر و اندیشه می‌پردازد، همه اموری را که قبلاً بر اساس تقلید انجام می‌داده است، یکی پس از دیگری رها می‌سازد.

بدیهی است که اگر فریضه نماز در دوره کودکی بر اساس بیداری حس دینی انجام شده باشد کودک هرگز خواندن آن را ترک نمی‌کند. «پدران و مادران اندیشمند تلاش می‌کنند به موازات نماز تقلیدی کودکان حس مذهبی و دینی را در آنان پرورش داده، اصول اعتقادی را به صورت فشرده و ساده به کودکان خود انتقال دهند تا آنها با فلسفه نماز خواندن آشنا گردند. نکته اساسی این است که این نقل و انتقال باید با زبان کودکانانه انجام پذیرد تا کودک بتواند آن را درک کرده پذیرا شود» (رشیدپور، ۱۳۸۰: ۲۵۲).

نقش دین در زندگی

چون دین، فطری و سرشتی است در زندگی علمی و اجتماعی بشر نقش عظیمی دارد. دین نهضتی همه جانبه برای اصلاح فکر و عقیده و پرورش اصول عالی اخلاق انسانی و حس روابط افراد اجتماع و حذف هر گونه تبعیض ناروا در پرتو ایمان به خدا و احساس مسئولیت درونی است.

علل نیاز به دین

۱- پشتوانه ای برای اصول اخلاقی: مذهب پشتوانه ای برای اصول اخلاقی همچون

عدالت، امانت، درستکاری، برادری، مساوات، حق شناسی، گذشت، فداکاری، کمک به نیازمندان و دیگر صفات عالی انسان است؛ همان اصولی که بدون آنها نه تنها زندگی ما نظم و آرامش خود را از دست می‌دهد بلکه به میدان جنگ تبدیل می‌شود،

«بدون ضمانت مذهب، اخلاق یک حسابگری بیش نیست. شکی نیست که انسان اخلاقی باید برخی محرومیتها را بپذیرد؛ زیرا درستکاری، عدالت و... مستلزم چشمپوشی از برخی لذات و معنویات است. از این جهت، احیای روح مذهبی ضامن اجرای اصول عالی اخلاقی است» (سبحانی، ۱۳۷۶: ۴۶).

۲- تکیه گاه برای مبارزه با حوادث سخت زندگی: کمتر موردی می‌توان پیدا کرد که یک فرد مذهبی گرفتار عکس‌العملهای حاد یا س مانند انتحار و خودکشی، هیجانهای عصبی، بیماریهای روانی شده باشد که واکنش ناامیدی و احساس شکست قطعی هستند.

قرآن مجید می‌فرماید: «بدانید دوستان خدا هرگز نمی‌ترسند و از هیچ چیز اندوهگین نمی‌شوند» (یس / ۶۲).

ایمان مذهبی از یک سو عامل تحرک و جنبش و از سوی دیگر عامل بازدارنده در برابر تأثیرات منفی در گیربها و پیکارهای انسان با حوادث سخت زندگی است. برتراند راسل می‌گوید: «در آلمان پس از سقوط نازیها خطر اغتشاش فکری و ایدئولوژیکی به وجود آمد ولی شکی نیست که مذهب یکی از بزرگترین عوامل بازگشت به ثبات در این کشور بوده است» (راسل، ۱۳۸۰: ۶۲).

۳- مبارزه با خلأ ایدئولوژیکی: انسان نمی‌تواند خلأ فکری را برای مدت طولانی تحمل کند و اگر فضای فکر او با عقاید و تعلیمات صحیحی پر نشود، گرایش او به

مکتبهای غلط و ارزشهای کاذب حتمی است. مذهب خلأ ایدئولوژیکی و فکری انسان را با آموزشهای صحیح خود پر می کند و از گرایش به موهومات و بیهودگیها بازمی دارد. اگر مذهب به صورت صحیحی تفهیم گردد، عاملی مهم برای مبارزه با خرافات است و البته در غیر این صورت خود عاملی برای گسترش آن خواهد بود.

۴- کمک به پیشرفت علم و دانش: آلبرت اینشتاین می گوید: «بسختی می توان در میان مغزهای متفکر جهان کسی را یافت که دارای یک نوع احساس مذهبی مخصوص به خود نباشد. این مذهب با مذهب یک شخص عادی فرق دارد. این مذهب به صورت تحریری شگفت انگیز از نظام عجیب و دقیق کاینات است که گاه پرده از روی اسراری بر می دارد که در مقایسه با آن تمام تلاشها و تفکرات منظم انسانی انعکاسی ضعیف و ناقابل بیش نیست. این احساس چراغ راه کاوشهای زندگی اوست...» (اینشتاین، ۱۳۸۴: ۶۰).

۵- آن چیزی که به فداکاران و جانبازان قرون علی رغم شکستها و ناکامیهای ظاهری توان می دهد که بار دیگر برپای خیزند و جهاد کنند همین احساس مذهبی مخصوص است» (اینشتاین، ۱۳۸۴: ۵۹).

۵- مبارزه با تبعیضات: مذهب، همه انسانها را بندگان خدا و همه جا را کشور خدا، همه را به طور یکسان مشمول لطف و محبت او می داند. آموزه های اسلام آشکارا می گوید تنها امتیازی که می تواند انسانی بر انسان دیگر داشته باشد امتیازی است که نه بر پایه خون و نژاد و زبان و طبقات باشد بلکه امتیازی است که از درون ذات و روح و فکر انسان می جوشد؛ امتیازی است که از تقوی و پرهیزگاری، پاکی و درستی و دیگر صفات عالی انسانی و درون ذاتی سرچشمه می گیرد.

نقش دین در تربیت

تربیت دینی در مفهوم اول به این معناست که در کنار پرورش عواطف فرزندان روابط اجتماعیشان تنظیم، و آداب و مناسکی را نیز که صریحاً جنبه دینی دارند به آنها آموزش داده شود. در این گونه آموزشها، تربیت دینی خیلی محدودتر مطرح می‌شود به گونه ای که ممکن است تربیت دینی در مدارس به عنوان یک بخش مسلم در نظر گرفته نشود و یا خیلی محدود و انتخابی باشد. اما در اصطلاح ما تربیت دینی به اموری گفته می‌شود که آشکارا دینی و از دیگر فعالیتها متمایز است و آنها به عنوان محدوده تربیت دینی به منزله چارچوب و معیار وسیع و همه جانبه ای مطابق با اهداف غایی آفرینش در سامان دهی به فعالیتهای اجتماعی و عاطفی و جسمی مورد نظر است که در این زمینه، نقش غایت بسیار تعیین کننده است بنابراین تربیت دینی در حالت اول در عرض تربیتهای دیگر و در حالت دوم در طول آنها قرار می‌گیرد و به اصول، اهداف و شیوه‌ها جهت می‌دهد.

چگونگی تحول ارزشهای دینی در دوره نوجوانی

یکی از چالشهای اساسی مدارس در تربیت دینی دانش آموزان بویژه دانش آموزان دوره متوسطه که در تحولات دوره نوجوانی به سر می‌برند، چالش میان نیازها و بحرانهای این دوره با الزامات و ضرورتهای اخلاقی و دینی است. دوره نوجوانی در عین حال که با شکوفایی عقلانیت و معنویت مصادف است، تهدیدها و خطرهایی را نیز در بردارد که باید اولیا و مربیان با درک واقعی از این دوره و همراه شدن مراتب گونه با نوجوان این تهدید خطر ساز را به فرصت سازنده تبدیل کنند.

نقش شادی در تربیت دینی

«شادی، احساس مثبتی است که از حس رضایتمندی و پیروزی به دست می‌آید» (مارشال ریو، ۱۳۸۲: ۳۶۷). «دکتر مایکل آیزنک» روانشناس شادی می‌گوید: شادی، مجموع لذت‌های بدون درد است (آیزنک، ۱۳۸۲: ۴۲). «شادی، آرامش خاطر و رضایت باطن است» (آیزنک، ۱۳۸۲: ۱۷۲).

بررسی روشهای مطلوب با نشاط کردن تربیت دینی

اسلام دین فطرت است و به تمام نیازهای طبیعی و فطری انسان توجه دارد؛ پیروان خود را به شادیهای مثبت و سازنده و امور مفرح دعوت می‌کند؛ چرا که استفاده از امور مفرح در موقع مناسب و با رعایت حدود لازم برای تجدید نشاط و کاستن از یکنواختی زندگی بسیار مؤثر است.

علی علیه السلام می‌فرماید: «ان هذه القلوب تمل كما تمل الابدان فابتغوا لها طرائف الحكمة» (نهج البلاغه، ۱۳۷۸، کلمه قصار ۱۸۸): این دلها همانند بدن‌ها خسته و افسرده می‌شود و به استراحت نیاز دارد. در این حال، نکته‌های زیبا و نشاط‌انگیز برای آنها انتخاب کنید. شادی در قرآن جایگاه خاصی دارد اما نه شادی بیهوده و عبث، بلکه شادی همراه با اهداف الهی و انسانی.

عناصر تعیین کننده شادی

هر فرد و گروهی به تناسب ارزشها و نیازهای خود از رسیدن به خواسته‌های خود شادمان می‌شود.

بعضی از روانشناسان، شخصیت و وراثت را عامل اساسی در شادی می‌دانند.

درست است که شخصیت و وراثت در میزان شادی مؤثر است، نمی توان آن را تنها عامل دانست؛ زیرا دیگران هم با هر گونه شخصیتی که دارند می توانند بر اندوه و ماتم چیره گردند و شادی را در آغوش بگیرند.

بعضی شادی و نشاط را باطنی می دانند و می گویند اگر انسان در باطن شاد و سرخوش باشد در ناگوارترین حالتها هم شادمانی خود را حفظ می کند اما اگر در درون غمگین و افسرده باشد، شادترین موقعیتها نمی تواند در روحیه او تأثیری به وجود آورد. دکتر «دیوید مایزر»، در کتاب خود به نام در جست و جوی شادی می نویسد: «چه کسی شاد است و چرا؟ و پس از آن نتیجه می گیرد که رابطه ای بین ثروت و شادی وجود ندارد. سن، جنسیت، موقعیت اجتماعی، محل زندگی، نژاد و سطح تحصیلات به شادی انسان کمک مؤثری نمی کند» (بهادری نژاد، ۱۳۸۲: ۲۶).

جامعه و نمونه آماری

جامعه شامل گروهی از افراد است که یک یا چند صفت مشترک دارند که این صفات مورد توجه محقق است.

جامعه آماری این پژوهش شامل تمام دانش آموزان پسر مقطع متوسطه شهرستان دزفول در سال تحصیلی ۸۵-۸۴ است که در هشت دبیرستان مشغول به تحصیل بوده اند. تعداد این جامعه ۶۰۰۰ نفر است که از هر دبیرستان با توجه به آمار دانش آموزان نمونه مورد نظر انتخاب شده است.

جامعه نمونه با توجه به روش نمونه گیری تصادفی شامل ۱۰ درصد جامعه آماری (۶۰۰ نفر) انتخاب، و پرسشنامه بین آنها توزیع شده است.

روشهای آماری

در این پژوهش از روشهای آماری توصیفی و استنباطی استفاده شده است. «از آنجا که آمار توصیفی به جمع آوری، تلخیص، تنظیم و ارائه اطلاعات به صورت روشن و در صورت لزوم تعیین روابط موجود بین اطلاعات جمع آوری شده می پردازد، پژوهشگر از آن برای محاسبه فراوانی، میانگین، درصدها و... استفاده کرده است.» (پاشا شریفی، ۱۳۸۰: ۱۶).

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزار spss استفاده شده است. بر این اساس برای هر یک از سوالات پرسشنامه یک جدول فراوانی و نیز نمودار دایره‌ای برای اسخ دهندگان به آن سؤال رسم شده است.

از آنجا که برای تحلیل و تفسیر و تعمیم نتایج لازم است بر اساس داده‌های جمع آوری و تنظیم شده به تجزیه و تحلیل و استنباط پرداخت، باید از آمار استنباطی نیز استفاده کرد. پژوهشگر با توجه به داده‌های پرسشنامه که شمرده شده و گسسته یا پیوسته است از آزمون مجذور خی^۱ استفاده نموده است که صرفاً برای برآورد این احتمال است که آیا غیر از عامل تصادف، رابطه ظاهری را به وجود آورده است یا نه.

فرمول آزمون (خی دو) x^2 به این شرح است:

$$x^2 = \sum \frac{(fo - fe)^2}{fe}$$

مقدار خی دو $x^2 = (x^2)$

fo فراوانیهای مشاهده شده

fe فراوانیهای مورد انتظار

براین اساس برای هر یک از سؤالات پرسشنامه یک جدول خی دو، که شامل فراوانی، فراوانی در صدی، فراوانی مشاهده شده، فراوانی مورد انتظار، تفاوت فراوانی مورد انتظار و مشاهده شده و مقدار خی دوی هر گزینه محاسبه و از مجموع خی دوی هر یک از گزینه‌ها آزمون محاسبه شده است.

ابزار جمع‌آوری داده‌ها

با عنایت به موضوع پژوهش، که بررسی روشهای مطلوب بانشاط کردن تربیت دینی است، روش این پژوهش پیمایشی، و پرسشنامه معمولترین و رایجترین روشی است که مورد استفاده قرار می‌گیرد. لذا ابزار اندازه‌گیری در این پژوهش، پرسشنامه است و از آنجا که پرسشنامه نرم شده‌ای که در برگیرنده این موضوع باشد در کشور موجود نیست، پژوهشگر با مطالعه گسترده و استفاده از استادان و مراجعه به پایان نامه‌های مختلف به تهیه پرسشنامه اقدام کرده است. این پرسشنامه ۲۵ سؤال منظم پاسخ بسته و دو سؤال پاسخ باز دارد که مطابق با فرضیه‌های این پژوهش تنظیم شده است. در این پژوهش برای هر یک از سؤالات (فرضیه‌ها) چهار سؤال منظور شده که هر کدام از این سؤالات به عنوان یک راهکار عملی در جهت بانشاط کردن تربیت

بینی مد نظر قرار گرفته است. در این پرسشنامه برای سنجش نگرش افراد نمونه از قیاس نگرش سنج لیکرت^۱ استفاده شده است. تعداد گزینه‌های این پرسشنامه پنج رجه بوده که با توجه به میزان همسویی آن با اهداف و سؤالات پژوهش، نمره‌ای رای آن در نظر گرفته شده که در ذیل به آنها اشاره شده است:

بسیار زیاد: ۵ زیاد: ۴ متوسط: ۳ کم: ۲ بسیار کم: ۱

پژوهشگر در پایان به جمع آوری پرسشنامه‌ها و محاسبات آماری و ارائه نتیجه پژوهشها اقدام کرده و ضمن بررسی دو سؤال باز پاسخ به تجزیه و تحلیل آنها پرداخته است.

چگونگی تعیین روایی و اعتبار پرسشنامه

«روایی، ویژگی ابزار و یا روش جمع آوری داده‌ها است که با داشتن این ویژگی همان مقولاتی را تعیین می‌کند که برای تعیین آن مقولات طرح ریزی شده است» (جان بست، ۱۳۸۱: ۲۰۰). پس از اینکه پرسشنامه به صورت ابتدایی تهیه شد برای به دست آوردن روایی پرسشنامه، ابتدا به صورت تصادفی از جامعه مورد نظر ۲۰ نفر انتخاب و پرسشنامه بین آنها توزیع شد. بعد از جمع آوری پس از یک ماه دوباره همان پرسشنامه بین ۲۰ نفر توزیع گردید که نتایج تقریباً یکسان بود. پس از بررسی دقیق گزینه‌های آزمون به وسیله متخصصان روایی آزمون محقق شد.

برای ارزیابی اعتبار پرسشنامه پژوهش از روش ضریب همبستگی «اسپیرمن - براون» استفاده شده است. پایایی آزمون به معنای ثبات، همسانی، توانایی پیش بینی،

دقت و صحت آزمون است. برای محاسبه پایایی آزمون پژوهشگر بانظر استاد راهنما و همکاری و همفکری مشاور آماری و با استفاده از نرم افزار spss و با استفاده از روش ضریب همبستگی اسپیرمن^۱ - براون^۲ اعتبار ابزار اندازه گیری و محاسبه شده و با به دست آمدن عدد ۰/۹۹۳۵ اعتبار و همسانی درونی آن به تأیید رسید.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده ها در این بخش، که حاصل توصیف آنهاست به تفصیل از طریق جدولها مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد:

جدول شماره ۱- توزیع رابطه میان قرانت آیات و احادیث کوتاه به صورت سرود و با نشاط کردن تربیت دینی.

شماره سؤال پرسشنامه	تعداد افراد پاسخ دهنده	مجذور خی دو
سؤال دهم	۶۰۰	۴۸/۳۲
سؤال پانزده	۶۰۰	۳۵/۹۵
سؤال سیزده	۶۰۰	۴۰/۳۳
سؤال بیست و دو	۶۰۰	۲۶/۹۳
میانگین خی دو		۳۷/۸۸

نتایج چهار سؤال مربوط به فرضیه اول پژوهش، میانگین خی دو آنها ۳۷/۸۸، است. لذا با توجه به مقدار خی دوی به دست آمده، و مقدار آن در جدول بحرانی $x^2_{13/3} =$ می توان چنین نتیجه گرفت که وجود تفاوت ذکر شده بیانگر معنا دار

بودن آن است؛ پس می‌توان نتیجه گرفت که از دیدگاه دانش آموزان متوسطه شهرستان دزفول، قرائت آیات و احادیث کوتاه به صورت سرود در با نشاط کردن تربیت دینی مؤثر است.

جدول شماره ۲- توزیع رابطه میان استفاده از روش داستان پردازی دینی و با نشاط کردن تربیت دینی.

شماره سؤال پرستنامه	تعداد افراد پاسخ دهنده	مجدور خی دو
سؤال یک	۶۰۰	۴۰/۷۸
سؤال سه	۶۰۰	۵۲/۷۴
سؤال دوازده	۶۰۰	۲۵/۶۱
سؤال هفده	۶۰۰	۳۲/۴۵
میانگین خی دو		۳۷/۸۹

نایب چهار سؤال مربوط به فرضیه دوم پژوهش میانگین خی دو آنها ۳۷/۸۹ است. با توجه به مقدار خی دوی به دست آمده، و مقدار آن در جدول بحرانی $13/3 \cdot x^2 =$ می‌توان نتیجه گرفت که وجود تفاوت ذکر شده بیانگر معنادار بودن آن است؛ لذا می‌توان چنین نتیجه گرفت که از دیدگاه دانش آموزان متوسطه شهرستان دزفول استفاده از روش داستان پردازی دینی در با نشاط کردن تربیت دینی مؤثر است.

جدول شماره ۳- توزیع رابطه میان برگزاری نماز جماعت در مدرسه و بانشاط کردن

تربیت دینی

شماره سؤال پرسشنامه	تعداد افراد پاسخ دهنده	مجدور خی دو
سؤال شش	۶۰۰	۴۸/۳۲
سؤال هشت	۶۰۰	۳۵/۹۵
سؤال نه	۶۰۰	۴۰/۳۳
سؤال سیزده	۶۰۰	۲۶/۹۳
سؤال نوزده	۶۰۰	۴۶/۱۲
میانگین خی دو		۴۲/۰۲

نتایج پنج سؤال مربوط به فرضیه سوم پژوهش میانگین خی دو آنها ۴۲/۰۲ است. با توجه به مقدار خی دوی به دست آمده، و مقدار آن در جدول بحرانی $13/3 \cdot X^2 =$ می توان چنین نتیجه گرفت که وجود این تفاوت بیانگر معنا دار بودن آن است؛ پس می توان نتیجه گرفت که از دیدگاه دانش آموزان متوسطه شهرستان دزفول برگزاری نماز جماعت در مدرسه در بانشاط کردن تربیت دینی مؤثر است. جدول شماره ۴- توزیع رابطه میان برگزاری اردو های تربیتی و دیدار از اماکن مقدس

و بانشاط کردن تربیت دینی

شماره سؤال پرسشنامه	تعداد افراد پاسخ دهنده	مجدور خی دو
سؤال دو	۶۰۰	۴۵/۷۱
سؤال هفت	۶۰۰	۵۴/۴۳
سؤال بیست و سه	۶۰۰	۲۸/۵۸
سؤال بیست و پنج	۶۰۰	۳۸/۴۵
میانگین خی دو		۴۱/۷۹

با توجه به نتایج چهار سؤال مربوط به فرضیه چهارم پژوهش میانگین خبی دو آنها $41/74$ ، است. با توجه به مقدار خبی دوی به دست آمده، و مقدار آن در جدول بحرانی $13/3x^2 =$ می توان نتیجه گرفت که این تفاوت بیانگر معنا دار بودن آن؛ پس از دیدگاه دانش آموزان متوسطه شهرستان دزفول برگزاری اردوهای تربیتی و دیدار از اماکن مقدس در با نشاط کردن تربیت دینی تأثیر دارد.

جدول شماره ۵- توزیع رابطه میان نمایش ارزشهای دینی در قالب فیلم و با نشاط کردن تربیت

دینی

شماره سؤال پرسشنامه	تعداد افراد پاسخ دهنده	مجذور خبی دو
سؤال چهارم	۶۰۰	۴۳/۹۳
سؤال یازدهم	۶۰۰	۴۱/۳۷
سؤال بیست و یکم	۶۰۰	۳۰/۵۶
سؤال بیست و چهارم	۶۰۰	۲۶/۶۶
میانگین خبی دو		۳۵/۶۳

با توجه به نتایج چهار سؤال فرضیه پنجم پژوهش، میانگین خبی دو آنها $35/63$ ، است. با توجه به مقدار خبی دوی به دست آمده، و مقدار آن در جدول بحرانی $13/3x^2 =$ می توان نتیجه گرفت که این تفاوت بیانگر معنا دار بودن آن است؛ پس از دیدگاه دانش آموزان متوسطه شهرستان دزفول، نمایش ارزشهای دینی در قالب فیلم در با نشاط کردن تربیت دینی تأثیر دارد.

جدول شماره ۶- توزیع رابطه میان برگزاری و اجرای مسابقات دینی و با نشاط کردن

ترتیب دینی

شماره سؤال پرسشنامه	تعداد افراد پاسخ دهنده	مجذور خی دو
سؤال پنجم	۶۰۰	۴۹/۶
سؤال شانزده	۶۰۰	۴۰/۳۳
سؤال هجده	۶۰۰	۷۱/۱۲
سؤال بیست	۶۰۰	۲۶/۷
میانگین خی دو		۴۶/۹۳

با توجه به نتایج چهار سؤال فرضیه ششم پژوهش، میانگین خی دو آنها ۴۶/۹۳، است. با توجه به مقدار خی دوی به دست آمده و مقدار آن در جدول بحرانی $= 13/3 \cdot x^2$ می توان نتیجه گرفت که این تفاوت بیانگر معنا دار بودن آن است؛ پس از دیدگاه دانش آموزان متوسطه شهرستان دزفول برگزاری و اجرای مسابقات دینی در با نشاط کردن تربیت دینی تأثیر دارد.

بحث نهایی

بر اساس نتایج این پژوهش، پژوهشگران، نتایج نهایی زیر را به ترتیب اولویت به عنوان بحث نهایی، که در جهت با نشاط کردن تربیت دینی است، ارائه می کنند:

۱- بر اساس نتایج فرضیه ششم پژوهش، برگزاری و اجرای مسابقات دینی در بانشاط کردن تربیت دینی تأثیر بسیار زیادی دارد؛ لذا پیشنهاد می شود دبیران علاوه بر اجرای این روش از طرح مسابقات سالم در حوزه مسائل دینی نیز استفاده کنند. هم چنین مسائل دینی را به صورت شاد و آنچه مطلوب دانش آموزان است ارائه

نمایند. از موارد دیگر که باعث می شود دانش آموزان به مسائل دینی جذب شوند و احساس شادابی و رضایت کنند پاسخگویی درست دبیران به مسائل و مشکلات دانش آموزان است. هم چنین حفظ آراستگی ظاهری دبیران دینی در جذب دانش آموزان به سمت مسائل دینی مؤثر است.

۲- بر اساس نتایج فرضیه سوم پژوهش، برگزاری نماز جماعت در مدرسه و شرکت دانش آموزان به همراهی دوستانشان در با نشاط کردن تربیت دینی بسیار مؤثر است. بر این اساس ارتباط عاطفی مسئولان آموزشگاه در جهت شرکت دانش آموزان در نماز جماعت می تواند بسیار مؤثر باشد.

۳- بر اساس نتایج فرضیه چهارم پژوهش، برگزاری اردوهای تربیتی و دیدار از اماکن مقدس در با نشاط کردن تربیت دینی دانش آموزان تأثیر بسزایی دارد. از جمله موارد دیگر واگذار کردن نقشها و مسئولیتها به دانش آموزان، چه در اردوها و چه در مسائل دینی در حیطه مدرسه است تا باعث شود دانش آموزان احساس کنند این مسئله به خود آنها مربوط است بویژه در اردوها که باعث خواهد شد تا دانش آموزان احساس رضایت بیشتری کنند. از موارد دیگر همراهی والدین با دانش آموزان در جلسات و مراسمات مذهبی است که باعث تشویق و ترغیب آنها به این موارد و نیز احساس رضایت و آرامش دانش آموزان خواهد شد.

۴- بر اساس نتایج فرضیه دوم پژوهش، استفاده از روش داستانپردازی دینی در با نشاط کردن تربیت دینی دانش آموزان از اهمیت زیادی برخوردار است. برگزاری جلسات پرسش و پاسخ دینی برای دانش آموزان از دیگر موارد است که در این جلسات مسائل و مشکلات دانش آموزان در حیطه کلاس و مدرسه برطرف شود؛ ولی روش دیگر مباحثه آزاد در خصوص مسائل و مشکلات دینی دانش آموزان

است.

- ۵- بر اساس نتایج فرضیه اول پژوهش، قرائت آیات و احادیث کوتاه به صورت سرود در بانشاط کردن تربیت دینی دانش آموزان از اهمیت بسیاری برخوردار است.
- ۶- بر اساس نتایج فرضیه پنجم پژوهش، نمایش ارزشهای دینی در قالب فیلم در بانشاط کردن تربیت دینی دانش آموزان مؤثر است.

نتیجه گیری

ایجاد نشاط و طراوت در دینی، که خود منبع الهام بخش زندگی است، می تواند در علاقه مند کردن نوجوانان به مراسم و عقاید مذهبی تأثیر بسزایی داشته باشد. ایجاد انگیزه و نشاط دینی در قلب نوجوانان می تواند راهگشای بسیاری از مشکلات آینده پیش روی آنان شود. اگر در آبیاری نهال نوجوانی باشد شیرین مذهب موفق شویم، درخت جوانی عزیزانمان در مقابل هر لغزش و آسیبی سربلند خواهد ایستاد. امید ما افزایش و تقویت روحیه نشاط دینی در نوجوانان امروز برای استوار ساختن ریشه های درخت جوانی در فردا است.

منابع فارسی

- قرآن مجید، ترجمه محی الدین مهدی الهی قمشهای (۱۳۷۸)، انتشارات پیام آزادی.
- آیزنگ، مایکل (۱۳۸۲)، روانشناسی. ترجمه خشایار بیگی و مهرداد فیروزبخت. تهران: نشر نی.
- ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۳۷۴)، لسان العرب، ج ۵. بیروت: نشر دار احیاء التراث عربی.
- ابنشتاین، آلبرت (۱۳۸۴)، دنیایی که من می بینم. ترجمه محمدرضا خواججه پور. تهران: نشر خوارزمی.
- برتراند، راسل (۱۳۸۰) درک تاریخ. ترجمه م. منصور. تهران: نشر دادار.
- بست، جان (۱۳۸۱)، روشهای تحقیق در علوم رفتاری و علوم تربیتی. ترجمه حسن پاشا شریفی و نرگس طالقانی. تهران: انتشارات سمت.

بهادری نژاد، مهدی (۱۳۸۲). شادی و زندگی. تهران: نشر مدرسه.

پاشا شریفی، حسن؛ شریفی، نسترن (۱۳۸۰). روشهای تحقیق در علوم رفتاری. تهران: انتشارات سخن.

جان مارشال ریو (۱۳۸۲). انگیزش و هیجان. ترجمه یحیی سید محمدی. تهران: نشر ویرایش.

خمینی، امام روح الله (۱۳۷۹). صحیفه نور. ج ۷. تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۷). لغت نامه. جلدهای ۷، ۸، ۹. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

رشیدپور، مجید (۱۳۸۰). آسیب شناسی تربیت دینی. نشریه ماهنامه آموزشی پیوند. شماره ۲۵۲. تهران: نشر

انجمن اولیاء و مربیان.

رضی، سید شریف الدین (۱۳۷۸). نهج البلاغه. ترجمه محمد آیتی. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

سبحانی، جعفر (۱۳۷۶). اصول و عقاید اسلامی و نگاهی به زندگانی پیشوایان معصوم (ع). قم: بنیاد

فرهنگی امام مهدی (عج).

فانسی نیا، علی (۱۳۸۰). پرورش مذهبی کودک. تهران: نشر انجمن اولیا و مربیان.

مجموعه مقالات نقش تربیتی معلم. جلد دوم. دفتر مشاوره و تحقیق امور تربیتی، (۱۳۷۴). تهران: نشر

تربیت.

منابع انگلیسی

Ahborn, Ernest. In creasing attendance at earthy morning religious education classes by creased personal attention recognition and teacher improvement, practicum paper 1994.

Bishop, Marityn. Open door religious education. position paper, 1993.

Eart, David, moral and religious education journal artist, 1993.

Elias, John. The foundations and practice of adult Religious education document type book, 1994.

Elias, John, the ethics of religious education description, 1993.

Larsen, Jerry. religious education and the brain review literature, 1993.

